

ustvaril zaokroženo misel. Dasi se je tudi tu izkazal Cankar nadarjenega opisovalca psihičnega življenja, vendar so nekateri oddelki prizornega dejanja, dasi manj bleščeči, vendar veliko plastičnejši. Vse pa kaže, da je Cankar imel resne namene, pišoč svoje najnovejše delo, kjer je izključena vsaka frivolna misel. Da ni imel s tem namena, priboriti si pri Slovencih kak gram popularnosti več, to menda z gotovostjo smem trditi. Če ni imel resnejšega namena, gotovo je hotel, ker Cankar je včasih hudomušen, razjeziti svoje filistre in moraliste, morda tudi — če se ne motim — spraviti svoje rahločutne kritike v — zadrego. Zato pa te obžalujem, draga knjiga, ker občutila boš njih jezo; to pa si menda sama že čutila, ker si se oblekla v žalno obleko. Bodi prepričana o mojem sožalju!

Dr. Iv. Merhar.

Josip Kostanjevec: »Iz knjige življenja«, II. zvezek. Založil pisatelj. Tiskal R. Šeber v Postojni, 1904. — Da je Kostanjevec spreten pisatelj, to se je že dovoljkrat povedalo; da je marljiv, o tem priča naš »Zvon«; da je dober pisatelj, se — kolikor je v takih sodbah mogoče doseči sporazumljenje — priznava; da pa bi lahko bil še boljši pisatelj, to se menda doslej v tej zvezi še ni reklo. Pa je tako! Le prečitajte pazno pričujočo knjigo in potrdili mi boste.

Torej naša premisa je: »Kostanjevec je dober pisatelj«; dokazati je treba, da bi lahko bil še boljši. Kdor pa se ne zanaša na premiso, naj prebere še enkrat črtico v »Poštnem vozu«; kaj takega ne najde slepa kura, vulgo slab pisatelj. Komur pa so zrna premalo, ta bo priznal razvoju dejanja v romanu »Kotanijska elita« (posebno v drugi polovici) vsekakor hvalo, češ, tu je sposobnost in rutina. — Ali naš dokaz? Teh devetih sestavkov, ki jih obsega knjiga, ne bom podrobno presojal; izluščil bom le dve, tri splošne posebnosti pisateljeve, ki si jih želim drugačne.

Kostanjevec bi rad, da bi ga smatrali za realista ali celo naturalista po poklicu; rad sproži priliko, da priznava svoje veroizpovedanje. Ker je slične svoje izjave napeljal v neposredni tok svojih spisov, mu s stališča tehnike ne bomo kaj prirekali. Sicer pa velja sledeče: realizem zagovarjati se dandanes pač pravi kamenje nositi na Grintavec, vendar je vobče morda dobro, povedati isto resnico po večkrat na leto; vsekakor pa je načelna napaka, da veljajo za realiste redno le tisti, ki slikajo nenravnost, in da so oni moralisti, idealisti in ne vem še kaj, ki kažejo človeka, kakršen bi moral biti. Prav ni niti eno niti drugo. »Življenje, resnično življenje nam slikaj pisatelj,« tako pravi karikovani profesor Traven na str. 225., načelen idealist; tako mislijo tudi njegovi zelo naturalistični družabniki, samo da Traven zahteva, da se ženske — saj okoli njih se suče svet — slikajo samo kot poštene, kakršne so, dočim tovariši menijo, da so vse malovredne.

Ni naš poklic, da bi branili ali napadali človeštvo vobče in slovensko ženstvo posebej — prave bisere in prave gnilobe najdemo v bajti, v palači in v malomestni hiši; kar pa se tiče pisateljske teorije, je baš ona zahteva »slikaj resnično življenje« marsikateri pisateljski koleselj porinila v jarek ponesrečenosti. Da se življenje ne sme umevati le kot grdo življenje, to je pripomnil Traven čisto prav in Kostanjevec mu je s temi besedami nehote položil v usta ugovor, ki podere neizogibno realizem kot realizem le teme; prav tako pa bi bil seveda Traven idealizirajoči realizem enostranski in napačen. Kam naj se torej obrnemo? Saj nas ne zadovolji niti eno niti drugo! Najpreprosteje bi bilo, da se združita obe struji; ali združitev postane nemogoča v tem trenutku, ko se dotičnik zaveda, da je i eno i drugo — struja; nehote postane strankarski. Vzrok v nesporazumljenju tiči v sledečem: Jaz trdim, naj se to tudi komu zdi čudno, da je pravilo »pisatelj slikaj resnično življenje« vsaj za duševno življenje neizvedljivo in zato napačno. In hvala vsem deveterim

boginjam umetnosti, da je tako; sicer bi ne imeli nikake umetnosti na svetu! O da, vsak najmanjši, tudi brezpomembni dogodek „iz knjige življenja“, ne samo strel in pok, zakonska nezvestoba in pustolovstvo, je sposoben predmet za pisateljevo delo; ali: naj bo on tudi najzagrizenejši realist, predno bo kak dogodek opisal, moral mu bo odpreti zajedljivo pot čez svoje srce in stopil mu bo na dan v subjektivni obliki; da, še predno mu je odprl svoje srce, ni mogel niti vedeti, ali je njegova spoznava resnična, temeljita. — V tem zmislu je do neke meje res, kar pusti Kostanjevec na str. 33. prijatelja govoriti: „Ko sem pisal povest, sem prav zares pretrpel vse one bolečine, ki sem jih opisoval“. Bodi! Da pa je to „bilo grozno“ in vse, kar še nadalje pravi pisatelj, je mučeništvo dvomljivega značaja. Baš taka groza poveličava! Sploh pa ni tako — hudo; in kaj bi bilo tedaj, kadar bi dotičnik opisoval kaj — veselega, slastnega? Ne izkušajmo biti mučeniki iz lastne volje! — Pa nadaljujmo! Seveda, kdor ni umetnik, ta zapiše grobo nekaj zunanjih vtiskov, ki jih je v naglici ujel v fotografsko škatlico; ker je zunanji obris res videti isti, kakor ga kaže življenje, si domišlja, da je realist. — Kostanjevec seveda ni tak, sicer bi bilo škoda vsake besede, tudi ni tako hud realist, kakor se dela; opozarjam le na jako idealizovano, lepo sliko „Kaj je prinesel Božidarčku Miklavž“; ali nekaj zunanjih manir, ki jih je opazil pri krščenih realisti, si je le prisvojil. Realisti so namreč iznova uvedli sila natančno opisovanje zunanosti, obleke, jedi, oprave. Čisto prav! Taki pripomočki nadomeščajo v spretnih rokah mrtvim predmetom dušo, ki je nimajo, ki pa jo človek in dogodki polagajo v nje. Ali vse take podrobnosti se morajo pokoriti ideji; malokomu se posreči, razprostrti idejo nad nje. Kostanjevcu se ni; kakor se n. pr. na str. 129. in 130. opisuje obedna miza z raznimi vini, celo s pomočjo suhega „i. t. d.“, to nas prav tako moti kakor na str. 183. opazka o posetnici in obleka iz „temno-svetlega kariranega mervil-leuxa“ na str. 187. — Ena taka malenkost nam podere vso iluzijo.

Filozofija je sestra poezije, filozofovanje ali bolje — dovolite mi še eno novo besedo — filozofkovanje je njena mačeha. V prvem sestavku „Vid Dobrin“ je Kostanjevec zašel precej v filozofovanje; dotični deli se niso posrečili. Pustite filozofijo! le z uporabljeno filozofijo si pisatelj ne sme biti nikdar navzkriž. Psihološki razvoj je pri Kostanjevcu vobče dobro utemeljen, le v krajših sestavkih je včasih malo silovit.

Jezik teče pisatelju gladko, posebno v dialogu; pri slikanju je nekaj predelklamatorski; zlasti bi naj opustil pisatelj nekatere ne posebno okusne izraze, ki so prav odveč; kako so n. pr. sluge molčali, bi se dalo lepše povedati nego s primerom z „markerji v Sacherjevih chambres séparées“. Kaj takega zamerimo zlasti, ker nam je podal ponatisk že objavljenega romana, tistemu pisatelju, ki je na str. 178. z imenitno pregnanco toliko povedal v enem samem stavku: „Truden sem nekoliko!“

S tem smo povedali na kratko, kako bi lahko postal dobri naš pisatelj še boljši. Veselili se bomo, ko bomo zabeležili, da je postal še boljši.

Dr. Jos. Tominšek.

Dve knjižici „družbe sv. Cirila in Metoda“. Naša slovenska šolska „družba sv. Cirila in Metoda“ razpošilja svojim članom letos dve knjižici, in to: „Sv. Ahacij s tovariši mučenci, kranjske dežele pomočnik“ ter „Mučenci, starokrščanska povest“. Življenje sv. Ahacija je opisal g. Vrhovnik, „Mučence“ pa je spisal Hrvat Milutin Mayer, a prevedel jih je Emonski (psevdonom). Obe knjigi, tako izvirna Vrhovnikova kakor prevod iz hrvaškega jezika („Mučenci“), imata lep jezik, saj je